

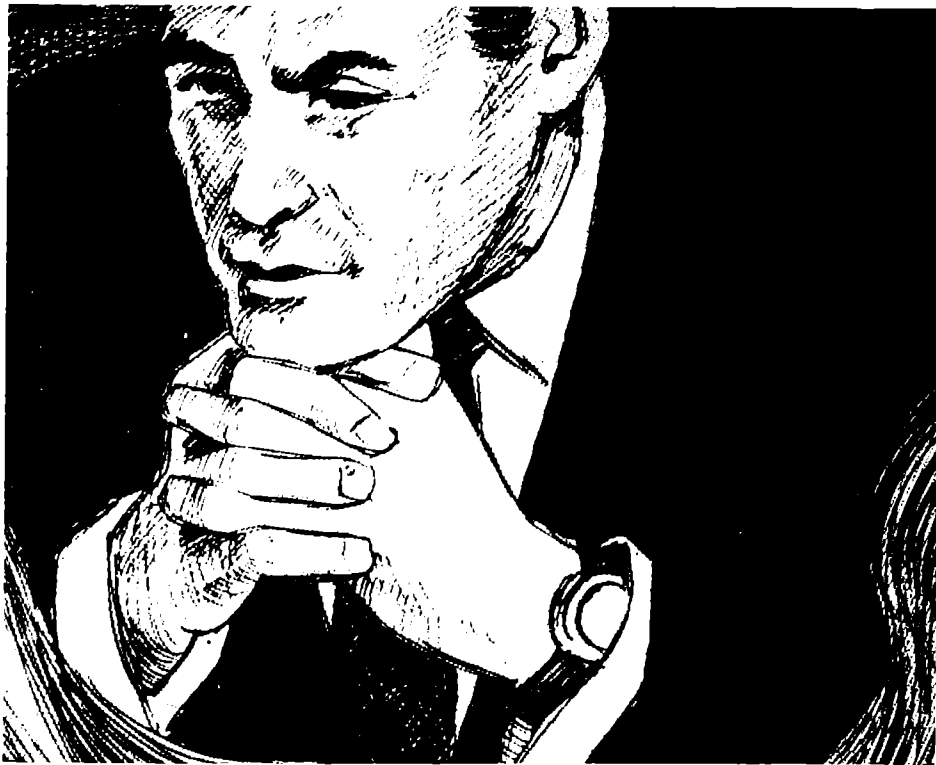
سایکولوجی زبیرہ کی

ناصر فتح
وہ ریگیٹراوہ

زیره کی شو توانا سه ره تالی یانهی وهک
توانای همت کردن به په یوهندی نیوان
کات و شوین ده گریته وه. هر وه ها توانای
به جی هینانی شو فرمانانهش ده گریته وه که
له گهل زماره و به لایه کدا خستی مه سه لهی
کرداری دا هلسو کهوت ده کن.
زیره کی په یوهندی به توانای بیر کردنه وه و
دروست کردنی په یوهندی و به کار هینانی شو
شنانده وه هیه که ههستیان پی ده کریت.
هر وه ها زیره کی به شپوه به کی کرداری
پرووت بریقه به له وانهی تأییکردنه وه کانی
زیره کی پیویت.
توانای مروف بو خوگونخاندن له گهل

ده ورو سه ره که ی دا هلسو کهوتی
زیره کانهی ده وی. کانی شنیکی نوی
نه نویین یا به شنیکی زانرا وه نه یه سه سینه وه
و لهم کانه دا کار نیکی زیره کانه مان کرد وه
که کانی جوړه گونخاندنیگ بو پرو د او وه
تازه کان ده که یین نه ویش به شداره.
به مانابه کی تر نیمه هلسو کهوتی خومان
له گهل ده ورو به بردا ده گونخینین. به لام
تأییکردنه وه کانی زیره کی نه پرو زیاتر بایه خ

به نسبت مرقهوه نه توانين بلين
 زيره كي له هه لسوكه وتي دا دهرده كه وي
 بهرامبر خوگونجاندي نو تا راده بهك
 دهست به سهر اگرتي ده ورو بهر خه لك
 زيرهك يا نازيره كن له زور لايه نه وه .
 هه نديك ميشكيكي باشيان هه به به لام كه م
 كه لك له تواناي نه قلي يان وه رده گرن بويه
 ميشكيان نارينكه .

هه ندي كهس له به كار هيناي بيردا
 زيره كن به لام له مامه لهي خه لك دا زيرهك
 نين . نه وهش هه به كه هه ندي كهس له
 لايه نيكد ا زور زيره كن به لام له لايه نيكي
 تردا وانين نه شي ياسا بشكيين خوي خراب
 بگرن يان نه توانن خو يان پو داهاتوو
 ناماده بكن . گه شه كردني ته واوي زيره كي
 هه ر له منالي يه وه دهست پيده كات .

پيش نه وهي منال فيري قسه بيتت ،
 هه لسوكه وتي زيره كانه ي تا راده به كي زور
 له هي گيانه وه ر ده چي . تا نه و كاته ي
 كه ميك ده سلات به سهر زمان دا
 په ي داده كات ، منال كه مي بير كردنه وه ي
 په تي نشان ده دات ، به شيوه به كي

هه به هيشنا ناي زانين؟ زه حمه ته بتوانين
 گيانه وه ر ويستان Animal Lovers به وه
 ثيقناع بكه ين كه دروست كردني هيلانه له
 مه ل داو ، هه لسوكه وتي شار دنه وه له
 سموره داو دروست كردني به نداو له لايه ن
 سه گي ده رباوه ، وه شار دنه وه وه
 كو كردنه وه ي خوار ده مه ني له لايه ن
 سه گه وه ، نيشانه ي زيره كي نه بن -
 له گه ل نه وه شدا نه و گيانه وه رانه ي دوور له
 گيانه وه راني تري هاو جو ريان به خبو
 ده كرين ، وه به ني ناسينه وه به كي ناشكر اي
 پيوستني داهاتوو ، نه م هه لسوكه وتانه هه ر
 نيشان ده دن . نه گه ر بو پيوانه ي زيره كي
 هه لسوكه وتي خه ل كردني دژوا ري دابنين -
 نه و هه لسوكه وتي تيگه يشتني هه لو يست و
 داهيناي خه ل و نه نجام داني كار نيكي
 گونجاوي تيدا به - نه وا ده توانين نه وه
 ده ر نه نجام بكه ين كه زور به ي گيانه وه ران
 زيره كن . هه روه ها نه توانين بلين فلان
 گيانه وه ر زيره كه ره له گيانه وه ريكي تري
 هاو جو ري كاتي به كه به كه تي بيني يان
 ده كه ين .

به و زانيار يانه ده دن كه له لايه ن منالاي
 ته مه ني قوتا بخانه وه به ده ست هيتراون .
 پياواني پيشه نيسته زياتر بايه خ به
 پرو سلسي گه شه كردني زيره كي ده دن .
 منالاي ره نكه نه و توانا نه قلي يه ي هه ني
 بتواني وه لامي پرسباري تا قيكردنه وه
 باوه كان بداته وه كه چي خوي
 به شيوه به كه ده بيني ناتواني وه لام بداته وه .
 په كيكي تر له وان به زور باش بيت له وه لام
 دانسه وه داو بو يه ش زيره ك
 ده ركه وي . ته نانه ت هيواشي گه شه كردني
 ماسولكه ش نه شي وا له منالاي بكات
 نه زان ده ركه وي گه ر چي توانا به كي نه قلي
 زور چاكي هه ني .

بو نه وه ي چا كتر مه سه له ي پيناسه و
 پيواني زيره كي روون بكه ينه وه با به كورني له
 گيانه وه ر پروانين . ناخو شه مپانزي بو
 نمونه ، نه و توانا نه قلي يه ي هه به بتواني
 قسه بكات نه گه ر ميكانيزمي ده نكي وه ك
 مروفي هه بوايه ؟ يان porpise كه له وه
 ده چي تا راده به كه به ناساني په يوه ندي
 زماني به خه لكه وه بكات تواناي واي

سهره تاپی هه لویست هه ل ده سه نگیئی ،
 Conceptualizes Situations به زوری
 به بیئی هه ل - هه ل - error - Triai
 (المحاولة والخطأ) هه ل سوکوت ده کات .
 دواى نه وهى شاره زاپى زمان گه شه ده کات
 په یوه ندی (هؤ-نه نجام Cause and effect
 سهر هه ل ده دات و هه ل سه نگاندن
 C;nceptualization به رده وام ده بی .
 نه گه ر منال کو سپی بیته ری وه ک نه بوونى
 شاره زاپى خویندنه وه یا ناته واوی
 قسه کردن ، نه شى منال ، نه گه ر چى له
 راستیدا بریکى باش توانای هه بی ،
 زیره گه ده رنه کوه ی . له تافى پیگه بشتن دا
 As adult سیفه تى جیا که ره وه ی پله یه کى
 به رزی زیره کى ، واته به کاره ی تانای ته جرید
 abstraction ، سهر هه ل ده دات .

به کورنى زیره کى بریقى به له وانه ی
 تاقیکردنه وه کانی زیره کى ده یان بیوت ،
 توانای حهل کردنى پرشیار ، توانای
 نیگه بشتن وه توانای بیرکردنه وه ی په ی .
 زیره کى کوی هه موو شاره زاپى به کانی
 All the learning experiences
 فیربوونى تا که (فرد) . نه شى به شپوه یه کى گشتى
 بلین بریقى به له توانای به ده ست هینانى
 زاینارى تازه ، توانای سوودوه رگرتن له
 شاره زاپى وه توانای خوگونجاندن له گه ل
 هه لویستی تازه دا .

تاقیکردنه وه ی زیره کى نه وه کارله کارله زیره کى نه کن

ده روون زان بابه خ به گه شه کردنى
 تواناکانى تاگ ده دات Individual
 Abilities تاقیکردنه وه میژویه کى دریزی
 هه به ، له سالانى ۲۲۰۰ پینش زابین
 ده ستى پی کردوه ، واته هه فده سه ده
 پینش کونفوشیوس . له ۱۱۱۵ پ . ز چان
 دیناستى Chan Dynasty هه ندی

تاقیکردنه وه ی سهره تاپى له سهر هه ندی
 لی هاتوونى Skills وه گگ لی خو رینی
 نه سپ و یاری کردن کرد . ته نانه ت هه لى
 دا وه نه وه که سانه هه ل بژریت که نه توانیت
 نووسینان پی بوتریته وه . به لام له الی
 ۱۸۹۴ دا ده ردون زانی فهره نسایى نه لفرید
 باینیت Alfred Binet مه سه له ی پیوانى
 توانای فیربوونى نریکتر خسته وه . له مانه وه
 له چه مکی کردارى تره وه چه مکی راده ی
 زیره کى Intelligence Quotient هاته
 ناوه وه . به کاره ی تانای نه مه له لایه که وه بووه
 هوی چاره کردنى زور دژوارى که سی و
 په روره رده ی ، له لایه کى تریشه وه
 به جوړیگ زهرکesh کراهه له نیمه ریالیزمی
 عه قلیدا به کارده هینرت .

راده ی زیره کى به IQ ناسراوه و تا
 راده ی به گگ لای هه موو قوتاپى به کى نوئ
 پروونه - بریقى به له ریژه ی ته مهنى نه قلی
 Mental Age بو ته مهنى زه مانى

$$IQ = \frac{MA}{CA} \times 100$$

له پیناسه که ده رده که وه ی که تیکرایی
 ته مهنى نه قلی منال به کسانه ته مهنى زه مانى
 یه که ی که ره ت IQ له سه دا . نه گه ر
 منالیکی دوازه سالان ته مهنى نه قلی ده
 بیته نه وا راده ی زیره کى یه که نه کاته
 $\frac{11}{13} \times 100 = 83$.

نه گه ر منالیکی سه روو ناسایى دوازه
 سالان ته مهنى نه قلی ی چواره بیته نه وا
 راده ی زیره کى یه که یه کاته ۱۱۷ .
 ده روون زانان وای به باش ده زانن
 منال ماوه ماوه چه ند سال جاریک
 تاقى بکریته وه . بو نمونه له ته مهنى
 ۵ ، ۷ ، ۹ ، ۱۱ ، ۱۳ ، دا . لسه م
 ریگه یه وه ، ناستیکى پشت پی به سترای

توانى نه قلی نه توانی دبار بکری . به لام
 پیوسته نه وه بزانتیت که IQ ته نیا یه کیکه
 له وه هوکاره گرنگانى له م مه سه له یه دا
 به شدارى ده کن . له منالی گه ورده دا
 چوئیتی پالنه رو Motivation عاتیه
 Emotion هه روه گگ چوئیتی لیکدانه وه ی
 نیدراکى Percetual Inerpretation زور
 گرنگن .

نه وه هوکارانه ی کار له زیره کى ده کن :
 مروف میشک و زیره کى یه که ی
 به یه که وه به ستراون ، به لام په یوه ندی
 نیوانیان وه که سانی ناسایى لایان وایه یا
 زانایان به هیوان ، نه وه ندی ساکار نه .
 نه زانین که زیره کى نه به ستراره به قه باره و
 کیشی میشکه وه ، هه روه هاش هه یچ
 سیفه تیکى فسیولوجی په یوه ندی دار به
 زیره کى یه وه ش تا نیستا نه دوزراوه ته وه .
 هه رچوئیک بیته به لگه ی نه وه هه به که
 کیمیاى میشک نه ی له گه شه ی زیره کى
 گرننگ بیته ی . شاره زاپى روئیکى گرننگى
 له زیره کى دا هه به . بو نمونه نه زانین که
 تیک چوونى به شیکى زور له پلى پینشه وه ی
 میشک Frontal Lobe of Brain له
 ساوادا نه تینه هوی وون بوونى هه همیشه ی
 زیره کى . به لام هه مان برین له ژبانى له وه و
 دوادا نه شى کار له زیره کى نه کات .

زگاک : Heradity

له سالی ۱۸۶۹ دا گالتون Galton
 په یوه ندی یه کى راسته وانه ی له نیوان خزمانى
 خوئینى و
 Relatives - Iood و ده رکه وتوونى
 Eminence دا هه ست پی کرد . به لام
 به رامبر نه م دوزینه وه یه دوو ره خنه هاته
 پینشه وه : یه که میان هوکاره
 ده وره یه یه کان Inivtonmental
 Faitors ده ستیان به سه ردا نه گرابوو ،
 دووه میش نه وه یه ناخو ده رکه وتوونى له

هممو روویه که وه په یوه نندی به زیره کی یوه هیه چونکه بیگومان هه دروویکیان به ک شت نین. له سالی ۱۸۷۷ دا دوگل Dudge (۷۵۰) نندامی خیزانی (جه کل) ی بو ماده ی حوت نه وه درسه کرد و بوی ده رکه وت ناتواوی له م خیزانه تیکه لاوه دا شتیکی باوه. نهوهی به تهواوی زانراوه حالی خیزانی (کالیکاگ) ه که له سالی ۱۹۲۱ دا لی کولر ایه وه و برینی بو له دوو هیلی نهوه کانی سه ربازیگ Two Lines of Descendants. له سه ره تاوه کالیکاگ کچیکی عقل سووی هینا وه نهوه کانیان زور حاله فی ناتواوی نه قلی یان تیدا بو. پاشان ژینکی ناسای هینا، له نهوه کانی دا ناتواوی له و چند نهوه یه دا که لی تی کولر ایه وه، به دی نه کرا.

له لیکولینه وهی نالوزتری دوانه ی هاویه گ Identical Twins دا به لگه ی زیاتری کاریگه ری زگاگ له زیره کی دا په ی دابوو. بو نمونه لیکولینه وهی نندامانی همان خیزان لیگ نریکی راده ی زیره کی نیشان داوه، به راده ی ۲۹٪ بو په کم ناموزاو ۹۱٪ بو دوانه ی هاویه ک. له لیکولینه وهی نهوه دوانه هاوتابه دا که دوور له یه ک به خپوکراون ده رکه وتوو که لیگ چوونی زیره کی نهوه دوانه هاوتابه ی به جیا به خپوکراون که متره له وهی به یه که وه بزین. لیگ چوونی باوان-مندال له باوانی خوینی دا

lood Parents زیاتره وه ک له باوانی به خپو که Foster Parents، نیر مناله که لای باوانی خوینی به خپو کرایت یان نا- پیاو له هممو نه مانه وه نه توانی ده رده نجامی نهوه بکات که زگاگ هیژنک نه دات به مندال که لوانه یه یا له وانه نیه ده ورور بهر گه شه ی پی بکات.

دهورویهر :

نه گه ر دوانه ی هاوتا به جیا به خپو بکرین، IQ یان نه شی به راده ی ۲۰ خال جیاواز بیت. نه مه ده ری ده خات که هه رچه نده به هو زگاگه وه دوو که س نه شی وه ک یه ک ده ست پی بکه ن له وانه یه به هو ی ده ورور بهری جیاواز وه جیاواز ده رچن. له نمونه یه کی کاریگه ری ی ده ورور به ردا منالیک که نه وه پری دواکه وتوو بو Retarded و له ده ورور بهریکی هه ژارو خراب دا ماوه راده ی زیره کی ی زیاتر که م بیوه. له لایه کی تره وه نمونه زوره که راهینانی تابه فی که ده ورور بهریکی باش ده ره خستی راده ی زیره کیش ورده ورده زیاد ده کات. هندی منال له پروگرامی Head Start دا که زیره کی یان به راهینانی تابه فی گه شه ی کرد بو کانی گه ریزانه وه بو زرو فی نهوسایان دواکه وتن. به لام نمونه یه کی سه رنج راکیش نهوه مناله هه تبه یه که به نازیره گ دانرا بو که چی که گه وره بو زور توانای زیره کانه ی لی وه شایه وه. میژووی نه م مناله به دریزانی چنده ها سال تی بینی کرا. نه نجامی تاقیکردنه وه کانی منالی نیشانه ی دواکه وتوی یه کی که م بوون. به لام له هه لومه رچی گونجاودا. نهوه خرابویه ده ورور بهریکی چانه وهو تا راده یه ک گوی درابوو به. نه مرؤ که گه وره بووه خاوه فی پله به کی پیشکه وتوووه.

هوکاره کانی تری گه شه ی نه قلی

هاندان Motivation نه شی په یوه نندی به زیاد بوونی راده ی زیره کی یوه هه بیت له وه که سانه دا که زیاتر ثاره زووی منافه سو په لامارو سه ربه خوینی یان هیه. کاری سهخت و ثاره زووی به هیژ بو زال بوون

به سه ر پرسیاری (دژواری) زیره کانه دا Intellectual Problems، له گه ل برده وان بوون له کانی روو به روو بوونه وهی نه رکی قورس دا، راده ی زیره کی زیادده کن. ته مالی (نه توانین به کارهینانی توانای نه قلی) وا دپاره په یوه نندی به که می راده ی زیره کی یوه هیه. نهوه باوگت و دایکه ی هه لومه رچیکی گونجاودا بو شاره زانی تازه ده رخسین، نه وانه خه لاتی به ره م هینانی زیره کانه نه که ن وگرنگی پی نه ده ن، هانی منال ده ده ن خویمان دژداری یه کانی خویمان حله به کن، وه نه وانه ی شیواژنک بو به ره م هینانی زیره کانه بو مناله کانیان داده نین. نه شی به ناشکرانی پله به پله زیاد بوونی راده ی زیره کی مناله که یان بیین. پیچه وانه ی نه مهش راسته، بو منالیک له هه لومه رچیکی پیچه وانه ی توانا زیره کی یه کانی دا به خپو بکریت. گه رچی ده روون زانان به لگه ی راسته و خویمان نیه بو ده رخستی نه وهی که مرؤف نه توانستی به نقه ست راده ی زیره کی خو ی به رزبکاته وه، هندی قوتابی کولنج نه توانن سال به سال راده ی زیره کی یان چاگ بکه ن.

دواکه وتوانی نه قلی The Mentally Retarded

زور زارواه دانراوه بو وه سف کردنی نهوه که سانه ی IQ یان له خوار حه فتاوه یه. دابهش کردنی تازه برینی یه له دواکه وتنی نه قلی زور کم Mild، کم Moderate، زور Severe وه نیجگار زور یان ته وایان قول Profound. نه ومان له برینی که نهوه شتانه ی تاقیکردنه وه ی زیره کی ده یان پیوی نیشانه یه کی هه میشه ی دابهش کردنه که

نین . هر چونی بی باش وایه دواکه وتنی
 نه قلی Mental Retardation به راده ی
 تمهنی نه قلی ده بریزین . دواکه وتنی زور
 کم له نیوان ۸-۱۲ سال تمهنی نه قلی دایه .
 دواکه وتنی کم ۶-۸ . زور دواکه وتوو
 تمهنی نه قلی ی ۳-۶ ساله وه ته و او
 دواکه وتوو تمهنی نه قلی ۳ ساله وه به
 دریزایی ژانی هر و ده مینته وه . زور
 دواکه وتوو به گوره یش وه ک منال
 ده جوولیتنه وه به ده گمه ن توانای قسه کردن و
 به ده ست هینانی مه هاره تی ساده ی هه به .
 نه وانه ی زور کم دواکه وتوو ره نگه
 بتوانن چوار تا شش سالی قوتابخانه ته و او
 بکنن ، بتوانن بخوینن و بخویننه وه وه به
 راهینانی گونجاو له ده ورو به ریکی باش دا
 ره نگه بتوانن خویمان بژینن . له بهر نه وه ی
 تاقیکردنه وه کانی زیره کی زیاتر بایه خ نه دن
 به هوکاری قسه بی Berbal Factors پیاو
 نه توانی بزانی بوچی هندی دواکه وتوو
 دواکه وتوو تر ده رده که ون وه ک له
 راستی یان .
 تاقیکردنه وه به ک که زور به کار
 ده هینزی و بایه خ به زیره کی کومه لایه تی و
 پیشه بی ده دات تاقیکردنه وه ی (Social
 Maturation Scale) که خراوه ته زور
 بابه ته وه و پیشانی ده دات که تمهنی
 کومه لایه تی دواکه وتو به کی عه قلی به گشتی
 زیانزه له تمهنی عه قلی بوزور کم و کم
 دوواکه وتو تمهنی کومه لایه تی له نیوان ۱۰
 - ۱۶ بال دایه نه ملی کومه لایه تی ور
 دواکه وتوو ۴-۹ سالو هی ته و او
 دواکه وتوو له خوار چواره وه به .
 دواکه وتن دوو هوی هه به . نه شی
 به هوی ناته و او ی زگماکی به وه بیت ،
 باله وانه به له بریتی کانی له دایک بوون
 گه شه نه کردنی میشلک به هوی زه هراوی
 بوونی دایکه وه به له کانی سلک پریدا .

خراب کارکردنی کویره گلانده کان
 Endorine Glands نه گونجی ناته و او ی له
 دوا بیت به هه مان شیوه ی شاریتی
 کر و موسومنه کان .
 وادانراوه که له ولاته به کگر تووه کان دا
 نریکه ی شش ملیون منالی دواکه وتوو
 هه به . زور به یان له خیزانی روشنیر و ژانی
 کومه لایه تی و تابووریان به رزه . که میان زور
 یا ته و او و ونه ته و انریت زور کم
 یارمه تی یان بدریت . راهینانی تایه تی
 یارمه تی زور کم و کم دواکه وتوو
 ده دات . کاتی بایه خ ده دریت به و شتانه ی
 که سینک نه شی قیربکرت بیکات ، نه ک
 به و شتانه ی ناتوانی بیکات ، زور به ی تم
 که سانه نه توانرین راهینرین به شیوه ی کی
 به که لک و به ره هم هینر بژین .

به ره ووران The Mentally Gifted

له و پیری IQ دا زور زیره ک
 (۱۲۰-۱۴۰) وه به ره وه ر یا بلیمه ت
 (زیاتر له ۱۴۰) هه ن . بلیمه تان زور چاک
 لی یان کولراوه ته وه و هه ندیکیان به دریزایی
 زیانیان له یاد نه کراون . له منالیدا بلیمه ت
 له قوتابخانه سه رکه وتوو ، بواری
 ناره زووی زور فراوانه ، خوئی به زور
 شته وه خه ریک ده کات ، ژماره به کی زیاتر
 یاری ده کات و کتیب زیاتر ده خوینته وه .
 حه ز ده کن له گه ل هاروی کانیا ن دا ناسایی
 (شعی) بژین وه له وه رزش دا باشن .
 به ره وه ران له رووی عاتیفه وه له
 خه لکی زیاتر گونجاون . به مانایه کی تر
 به ره وه ران ، بیجگه له به که به که یان .
 حه ز به سه رکه وتوو ی هه موو لایه تی
 ده که ن .
 هر چونی بی هه ندیکیان زو و بیزار ده بن و
 نه نانه ت ره نگه له قوتابخانه ش بکه ون .
 لیکولینه وه کانی تیرمان Terman نه و

رایه یان سه ریه ته وه که ده لی به ره وه ر
 مروفیکتی ته نیای خراب گونجاوه و بو ژانی
 کومه لایه تی نانی . تا راده به کی زور ،
 که سانی زور زیره ک و به ره وه ر خو گونجین و
 سه رکه وتوو ن .

له بهر نه وه ی زور وریان به ره وه ران
 تووشی دژواری ده بن . هندی جار زیره ک
 بوون به باشر ده زانن له وه ی بچن
 هاوریه تی بکنن ، له بهر نه وه ی له منالانی
 هاوته مینان بیزار ده بن ، منالی زیره ک
 به دوا ی هاوریه تی منال له خوئی
 گه ورتدا ده گه ری . هندی جار له بهر
 زور پرس کردن به چه نه باز ناو ده بریت .
 له بهر نه وه ی به زوری له قوتابخانه یه ک دا
 فیرده کری له گه ل ناره زوو و زیره کی د
 نا گونجی . منالی زیره ک نه شی دژواری خو
 گونجا مدنی هه بی . له وانه به به (به فیز) ناو
 بریت و به جیاواری و خرابی هه لسه وکوتی
 له گه ل بکرت . جاری واهه به به
 شاره زایی به کی که موه روو به رووی
 دژواری ده بیته وه و جاری واش هه به وه ک
 ری ی لی گیری ده جوولیتنه وه .

ماموستایانی به دیقته تبینی نه وه یان
 کردوه که منالی بلیمه ت پیوسته به
 چاوکی تایه تی به وه سه یری بکری و
 نه رکی وای بدریتی که له گه ل توانا کانیدا
 ریک بیت که به زوری چالاکی زیاتری
 منال ده گرتنه وه . بلیمه ت که گوره ده بی
 ره نگه دژواری ی خو گونجا مدنی که متر بیت
 چونکه هه لی له هه لیزاردنی کارو ژان دا
 زیاتر ده بیت .

Psychology
 by
 on Haller Gilmer
 New York 1970